

2.3.9 Izobarický děj

Předpoklady: 2305, 2306, 23008

izobarický = při stálém tlaku $\Rightarrow$ Při izobarickém ději se může měnit teplota a objem.

Př. 1: Úpravou stavové rovnice odvod analogii Boyle-Mariottova zákona pro izobarický děj.

Stavová rovnice:

$$\frac{p_1 V_1}{T_1} = \frac{p_2 V_2}{T_2} \quad \text{izochorický děj} \Rightarrow p_1 = p_2$$

$$\frac{V_1}{T_1} = \frac{V_2}{T_2} \quad \text{Gay-Lussacův zákon}$$

jiná formulace: $\frac{V}{T} = konst$

Př. 2: Na základě Gay-Lussacova zákona rozhodni, jak se při izobarickém ději musí měnit objem, když teplota roste.

Podle Gay-Lussacova zákona je podíl $\frac{V}{T}$ konstantní $\Rightarrow$ pokud teplota roste musí se objem také zvětšovat, aby byl podíl $\frac{V}{T}$ stále stejný.

Př. 3: Vyřeš předchozí příklad bez použití vzorce na základě změn pohybu částic plynu (mikroskopický pohled).

Mikroskopický pohled:

Vyšší teplota $\Rightarrow$ větší rychlost částic $\Rightarrow$ větší síla nárazů $\Rightarrow$ aby byl stejný tlak, musí být silnějších nárazů menší počet $\Rightarrow$ musí se zvětšit objem, aby snížila hustota částic.

Př. 4: Teplota vzduchu uzavřeného v pohyblivém pístu udržujícím stálý tlak vzrostla z 0°C na 50°C . Urči původní objem plynu, pokud na konci děje plyn zaujímal objem 5 litrů.

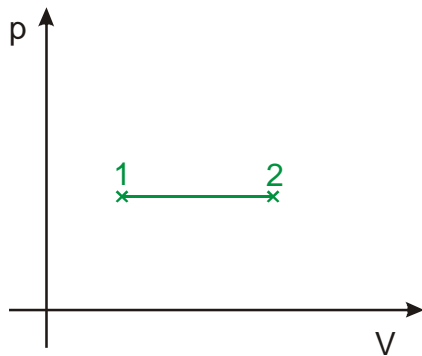
$$T_1 = 0^\circ\text{C} = 273,15 \text{ K} \quad T_2 = 50^\circ\text{C} = 323,15 \text{ K} \quad V_2 = 5 \text{ l} = 5 \cdot 10^{-3} \text{ m}^3 \quad V_1 = ?$$

$$\frac{V_1}{T_1} = \frac{V_2}{T_2}$$

$$V_1 = V_2 \frac{T_1}{T_2} = 5 \cdot 10^{-3} \frac{273,15}{323,15} \text{ m}^3 = 4,2 \cdot 10^{-3} \text{ m}^3 = 4,2 \text{ l}$$

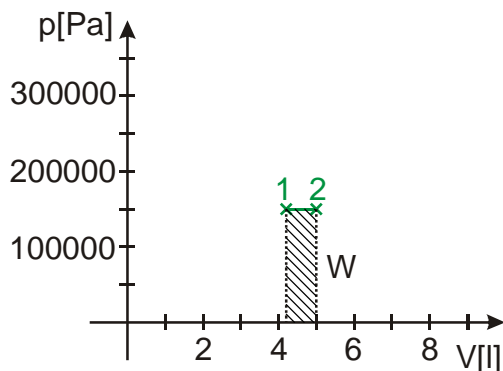
Při teplotě 0°C zaujímal plyn objem 4,2 l.

Př. 5: Nakresli pV diagram izobarického děje.

Postřeh: U izobarického děje můžeme díky konstantnímu tlaku snadno počítat vykonanou práci.

Př. 6: Plyn v příkladě 3 působil po celou dobu zahřívání na píst tlakem 150000Pa . Nakresli pV diagram s vyznačenými hodnotami pro tento děj a spočti práci, kterou plyn v průběhu zahřívání vykonal.

Vzorec pro práci: $W_p = p\Delta V$ (při konstantním tlaku)

$$\Delta V = V_2 - V_1$$

$$W = p\Delta V = p(V_2 - V_1) = 150000 \cdot (5 \cdot 10^{-3} - 4,2 \cdot 10^{-3}) \text{ J} = 120 \text{ J}$$

Plyn v pístu vykonal práci 120 J.

Pedagogická poznámka: Nejčastější chybou je nepřevedení objemu na základní jednotku.

V prvním okamžiku nikdy neupozorňuji na chybu, pouze říkám, že výsledek není dobře.

Energetický pohled

Př. 7: Rozhodni, zda je některá z veličin vystupujících v 1. termodynamickém zákoně (ΔU , W , Q) při izobarickém ději vždy nulová.

Mění se objem plynu $\Rightarrow$ koná se práce ($W \neq 0$).

Mění se teplota plynu $\Rightarrow$ mění se vnitřní energie ($\Delta U \neq 0$).

Plyn přijímá nebo odevzdává teplo ($Q \neq 0$).

$\Rightarrow$ Všechny tři energetické veličiny jsou u izobarického jevu obecně nenulové.

Př. 8: Rozhodni, jak se změnilo při izobarickém zahřívání plynu (příklad 3) veličiny vystupující v 1. termodynamickém zákoně (ΔU , W , Q).

Plyn se zahřival $\Rightarrow \Delta U > 0$.

Plyn zvětšoval objem $\Rightarrow W > 0$.

$\Rightarrow$ Platí: $Q = \Delta U + W \Rightarrow$ Plyn musel přijímat energii $\Rightarrow Q > 0$.

Stejně jako u ostatních látek a u plynů při izochorickém ději platí, že přijaté teplo je přímo úměrné změně teploty $\Rightarrow Q = m \cdot c_p \cdot \Delta t$.

- m - hmotnost plynu
- Δt - změna teploty
- c_p - měrná tepelná kapacita plynu při stálém tlaku

Př. 9: Rozhodni, proč se pro plyny používají dvě hodnoty tepelné kapacity (c_p a c_v) a která z nich je větší.

Srovnáme izochorické a izobarické zahřívání plynu

Izochorické zahřívání

platí 1. termodynamická věta $Q = \Delta U + W$

$\Delta U > 0$ (zahříváme o stejné $\Delta t \Rightarrow$ stejné ΔU)

$W = 0$ (objem se nemění)

Izobarické zahřívání

$W > 0$ (objem se zvětšuje)

Při izobarickém ději musí plyn přijmout více tepla. Teplo musí zrychlit molekuly a ještě vykonat práci (zvětšit objem).

$$c_v < c_p$$

Př. 10: Na příkladu 1 molu vzduchu, který se izobaricky a izochoricky ohřeje z normálních podmínek o 100 K, urči měrnou tepelnou kapacitu vzduchu při stálém objemu a

poměr $\frac{c_p}{c_v}$ (Poissonova konstanta). Získanou hodnotu porovnej s údaji v tabulkách.

Hodnotu molární hmotnosti a c_p pro vzduch je možné najít v tabulkách.

$M(\text{vzduch}) = 29 \cdot 10^{-3} \text{ kg} \cdot \text{mol}^{-1}$, $c_p(\text{vzduch}) = 1005 \text{ J} \cdot \text{kg}^{-1} \text{K}^{-1}$, $n = 1 \text{ mol}$, $T_1 = 273 \text{ K}$,

$T_2 = 373 \text{ K}$, $V_1 = 0,0224 \text{ m}^3$, $Q_p = ?$, $Q_v = ?$, $c_v = ?$

Určíme teplo přijaté při izobarickém zahřívání:

$$Q_p = mc_p \Delta T = n \cdot M c_p \Delta T = 1 \cdot 29 \cdot 10^{-3} \cdot 1005 \cdot 100 \text{ J} = 2914 \text{ J}$$

Rozdíl mezi teplem potřebným k izobarickému a izochorickému zahřívání se rovná práci nutné k rozepnutí plynu ($Q_p = Q_v + W$) $\Rightarrow$ potřebujeme určit práci $W = p\Delta V \Rightarrow$ musíme určit, jak se změní objem plynu při izobarickém ohřívání.

$$\frac{V_1}{T_1} = \frac{V_2}{T_2} \Rightarrow V_2 = \frac{T_2}{T_1} V_1 = \frac{373}{273} \cdot 0,0224 \text{ m}^3 = 0,0306 \text{ m}^3$$

Teď určíme práci: $W = p\Delta V = 1,013 \cdot 10^5 \cdot (0,0306 - 0,0224) \text{ J} = 831 \text{ J}$

$$Q_v = Q_p - W = 2914 - 831 \text{ J} = 2083 \text{ J}$$

Můžeme urči c_v :

$$Q_v = mc_v \Delta T \Rightarrow c_v = \frac{Q_v}{m \Delta T} = \frac{Q_v}{n \cdot M \cdot \Delta T} = \frac{2083}{1 \cdot 0,029 \cdot 100} \text{ J} \cdot \text{kg}^{-1} \text{K}^{-1} = 718 \text{ J} \cdot \text{kg}^{-1} \text{K}^{-1}$$

$$\frac{c_p}{c_v} = \frac{1005}{718} = 1,40$$

Spočtená hodnota Poissonovy konstanty se rovná se hodnotě uvedené v tabulkách.

Poznámka: Na první pohled je trochu divné, že existuje molární hmotnost vzduchu, když neexistují žádné molekuly vzduchu z jejichž složení bychom mohli molární hmotnost spočítat. Hodnota v tabulce je však váženým průměrem z atomových hmotností molekul, ze kterých se vzduch skládá.

Př. 11: 2 g vzduchu se při izobarickém rozpínání zahřály z 20°C na 80°C. Urči práci, kterou při tomto ději vzduch vykonal. Molární hmotnost vzduchu je možné najít v tabulkách.

$$M_{\text{vzduchu}} = 29 \cdot 10^{-3} \text{ kg} \cdot \text{mol}^{-1}$$

Přesto známe ze zadání až podezřele málo veličin.

Vzorec pro práci plynu: $W = p \Delta V \Rightarrow$ zkusíme vyjádřit ΔV pomocí stavové rovnice (p neindexujeme. Tlak se nemění, je stále stejný)

$$\text{stavová rovnice na počátku děje: } pV_1 = \frac{m}{M} RT_1 \Rightarrow V_1 = \frac{m}{pM} RT_1$$

$$\text{stavová rovnice na konci děje: } pV_2 = \frac{m}{M} RT_2 \Rightarrow V_2 = \frac{m}{pM} RT_2$$

$$\Delta V = V_2 - V_1 = \frac{m}{pM} RT_2 - \frac{m}{pM} RT_1 = \frac{m}{pM} R(T_2 - T_1) = \frac{m}{pM} R \Delta T$$

Dosadíme do vzorce pro práci: $W = p \Delta V = p \frac{m}{pM} R \Delta T = \frac{m}{M} R \Delta T$ (v tomto vztahu už všechno známe a můžeme do něj dosazovat.).

$$\Delta T = T_2 - T_1 = 80 - 20^\circ\text{C} = 60^\circ\text{C} = 60 \text{ K}$$

$$W = \frac{m}{M} R \Delta T = \frac{2 \cdot 10^{-3}}{29 \cdot 10^{-3}} 8,31 \cdot 60 \text{ J} = 34 \text{ J}$$

Vzduch vykonal práci 34 J.

Shrnutí: Při izobarickém ději se nemění tlak plynu.